

The role of political education in the formation of national, patriotic and moral consciousness of youth has been studied in the article, education of spiritual values, as a specific method of forming a political identity and integrity of the individual has been emphasized.

Attention is paid to education of national consciousness, civic active position. Higher education provides training of highly-spiritual individual, forms national, patriotic and moral consciousness of young people, helping to join cultural society, aimed at developing values, based on the study of the historical development of society, filled with new content, performing both social and humanistic function.

Key words: *political education, morality, moral politics, political culture, national and patriotic consciousness, political socialization.*

УДК 781.03.071.2:37(477.83)

Попович Наталія Михайлівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
Сухацька Леся Михайлівна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет
Буркало Степан Михайлович,
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ЗНАЧЕННЯ ПОСТАТІ МИКОЛИ КОЛЕССИ У СТАНОВЛЕННІ ЛЬВІВСЬКОЇ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано історичне значення постаті Миколи Філаретовича Колеси у становленні Львівської диригентської школи. Розкрито сутність її функціональні особливості диригентських шкіл. Обґрунтовано основні педагогічні принципи її специфіку процесу професійної підготовки диригентів.

Ключові слова: *Микола Колесса, диригентська школа, диригентське мистецтво, Львівська диригентська школа.*

Постановка проблеми. Зростання інтересу до культурної спадщини українського народу – домінуюча тенденція у наукових дослідженнях останньої третини ХХ століття. Особливу увагу мистецтвознавців привертають процеси формування та розвитку диригентського мистецтва, що сформувалась у другій половині ХХ століття на кафедрах хорового диригування вищих навчальних закладів Києва, Одеси, Львова, Харкова. Важливим є усвідомлення даного явища музичної культури в контексті діяльності мистецьких освітніх закладів, в структурі яких здійснювалась професійна підготовка оперно-симфонічних та хорових диригентів.

Яскравим прикладом є Львівська диригентська школа, яка сформувалась у процесі плідної і різносторонньої композиторсько-диригентської й педагогічної діяльності М.Колесси. Для осмислення системності досліджуваного явища музичної культури важливим джерельним матеріалом постають спогади його учнів, сьгодні відомих хорових та оперно-симфонічних диригентів, які перейняли професійні теоретико-практичні основи диригентської майстерності свого Вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Диригентське мистецтво є специфічним напрямком музично-виконавської діяльності. Поєднання індивідуальних і групових форм діяльності, інтеграція основних видів музичного виконавства, концертна діяльність з урахуванням специфіки слухацької аудиторії, пошук нестандартних способів репетиційної роботи роблять хоріві заняття одним із важливих компонентів у вихованні майбутніх фахівців.

Підвищенню ефективності диригентсько-хорової підготовки студентів у вищих педагогічних навчальних закладах присвячено багато досліджень (В. Живов, А.Козир, А. Кречковський, А. Лашенко, П. Ніколаєнко, В. Соколов, Б. Тевлін та ін.). Окремі проблеми взаємодії керівника хору з хоровим колективом і стилю педагогічного керівництва розглядаються у працях відомих керівників виконавських колективів А. Авдієвського, В. Мініна, К. Пігрова, К. Птиці, П.Чеснокова та ін. Проблема творчого розвитку особистості у процесі диригентсько-хорової підготовки розглядається у роботах С.Казачкова, М. Канерштейна, І.Мусіна та ін.

Концептуальні засади професійно-творчої діяльності Миколи Колесси висвітлено у працях науковців Й. Волинського, Л. Кияновської, Л. Мороз, С.Павлишин, О. Паламарчук, Я. Якубяка та ін.

Мета статті (постановка завдання) полягає у науковому обґрунтуванні значення постаті Миколи Філаретовича Колеси у становленні Львівської диригентської школи.

Результати дослідження. Наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ століття диригентська професійна освіта виокремлюється у фаховий напрямок підготовки музикантів.

Необхідно зазначити, що саме на початку ХХ століття виникають перші професійні музичні організації – об'єднання діячів культури, композиторів, диригентів, співаків і музикантів інших професій: «Союз співацьких та музичних товариств», «Союз українських хорів», Музичне товариство імені М.Лисенка, основна мета діяльності яких була спрямована на створення української

вищої музичної школи, здатної виховувати диригентські та співацькі кадри і спроможної відстоювати інтереси розвитку національного музичного мистецтва.

Л. Мороз підкреслює, що незважаючи на те, що у повному обсязі виконати всі, передбачені метою, завдання не вдалося з різних причин, насамперед об'єктивних (Перша світова війна), проведені цими організаціями заходи мали певні позитивні результати. З'являються хорові колективи з професійним складом виконавців, які очолювали керівники з ґрунтовною диригентсько-хоровою освітою. Це «Український Наддніпрянський хор» Д.Котка, «Студіо-хор» М.Колесси, «Хор української молоді» С.Сапруна. Більшість з них мала консерваторську освіту, що визначило нові підходи до побудови репертуару та організації роботи над ним. Добираючи концертні твори, керівники намагалися більше включати у програму ті з них, які дозволяли ширше ознайомити публіку із здобутками західноєвропейської та російської музики, не забуваючи при цьому звертатися до місцевого фольклору та шедеврів української класики. Зорієнтованість диригентського хорового мистецтва на авторський стиль інтерпретації музичного твору обумовила зростання кількості хорової методичної літератури та музичної періодики, де вагоме місце відводиться проблемам хорового виконавства: «Артистичний вісник» (орган «Союзу співацьких товариств»), «Музичний вісник» (орган Музичного товариства імені М. Лисенка), місячник «Боян» Дрогобицького хорового товариства «Боян», «Українська музика», журнал, який видає «Союз українських професійних музик». Значним досягненням у справі професіоналізації диригентсько-хорового мистецтва Галичини було видання «Диригентського порадника» (1938) та ряд хорових репертуарних збірників під редакцією Ф. Колесси та З.Лиська [6].

А. Лашенко зауважує, що трактування поняття «мистецька школа», «хорова школа» знаходиться у стані спроб теоретичних узагальнень, так як «усі варіанти методологічного підходу до цієї проблеми мотивуються існуючими здобутками в галузі наукознавства, однак вони не враховують те, що засоби оформлення наукових знань про феномен «школи» суттєво відмінні від засобів мистецького творення «школи». Водночас автор пояснює свою позицію тим, що це обумовлено неможливістю вербального оформлення певних нормативних ознак того чи іншого явища мистецького буття. Опираючись на праці Б.Яворського, який вважав мистецьку школу головною константою музичного життя, А. Лашенко визначає хорову школу як рівень оволодіння засобами хорової діяльності, які забезпечують уособлену професійну наступність і спадкоємність світоглядних, музично-естетичних технологічних ознак певних суб'єктів хорової культури. Автор рекомендує розглядати «Київську хорову школу» як нерозривність історичного досвіду композиторської, виконавської, хорознавчої та слухацької практики у відповідному художньому просторі. У таких наукових поглядах ми бачимо загальнокультурологічний підхід до визначення специфіки даного мистецького явища [5].

Поняття «диригентська школа» окреслює і процес творчої діяльності певного освітньо-мистецького осередку, який сформований на професійних, музично-

виконавських, педагогічних, естетичних засадах видатного вчителя-мистця та вказує на об'єднання за творчими принципами, виконавською, художньою манерою багатьох представників, учнів та послідовників.

Так, І. Юзюк згадує, що педагогічний почерк М.Колесси в значній мірі визначала загальна висока культура і ерудиція, глибокі знання педагогіки, психології та уміння використовувати їх у процесі навчання і виховання. Відомо, що на початку педагогічної діяльності маестро більш тяжів до «авторитарності» з особливою строгістю і вимогою точного виконання всіх вказівок, а також прагнення під час занять зі студентами зробити буквально все, аж до найменших деталей. Однак згодом з еволюцією педагогічних поглядів «демократичні» засади брали верх. «Однією із характерних особливостей його навчальних принципів була невимушеність у спілкуванні, гостра моментальна реакція на роботу студента, що часто сприяло певній імпровізаційності в проведенні занять. Кожен урок, проведений М.Колессою, створював враження, нібито саме зараз, в цю хвилину, вперше відкривається краса твору, осягався духовний та образний світ композитора» [5].

Ю. Луців, узагальнюючи педагогічні принципи М.Колесси, підкреслює, що для мистця було характерним спрямовувати навчальний процес на формування у студента відповідального ставлення до фаху, дисциплінованості, акуратності й ретельності у вивченні кожного твору, що забезпечувало уникнення поверховості та розхлябаності. Професор М. Колесса був прихильником виховання майбутнього диригента на міцній класичній основі, на шедеврах минулого, осягненні естетики попередніх стилів, що сприяло розвитку індивідуальної диригентської манери, і лише після цього можна опановувати новітню музику.

М. Колесса вважав, що на початкових етапах виховання майбутнього диригента надзвичайно важливо засвоювати професійну техніку. Диригент повинен навіть найдрібніші нюанси правильно й зрозуміло показувати, бо це – один з найголовніших чинників успіху його роботи з колективом. Влучний, красномовний жест діє краще, ніж будь-які слова. Тому головною метою кожного диригента-початківця є ретельне опанування багатогранністю технічних прийомів. М. Колесса звертав увагу на важливість засвоєння мистецтва диригування, наполягав на ґрунтовній загальній музично-теоретичній й фаховій підготовці. Водночас маестро наголошував що, навчити можна будь-кого, навіть тих знань, які дуже важко продемонструвати при вступі, але не можна навчити таланту [1;3;7].

Л. Кияновська, аналізуючи спогади учнів М.Колесси, виділяє основні професійні засади, на яких формувалася його диригентська школа, а саме: точність, ретельна деталізація, вимогливість, блискучий інтелект, що так яскраво визначають особистість Маестро як видатного педагога-диригента [4].

Вихованці М. Ф. Колесси – це плеяда майстрів музичного мистецтва, серед яких керівники відомих колективів, оперно-симфонічні та хорові диригенти, талановиті педагоги провідних вищих мистецьких закладів України, зокрема С. Турчак, Ю. Луців, І.Гамкало, І. Юзюк та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, диригентська школа М. Колесси нараховує величезну кількість учнів, які в різні роки навчаються на кафедрі хорового та оперно-симфонічного диригування Львівської державної консерваторії ім. М.В.Лисенка. Випускники талановитого митця у власній творчो-виконавській та педагогічній діяльності продовжують розвивати традиції свого наставника. Основними

засадами їхньої професійної діяльності є висока музична культура, всебічна ерудованість, ґрунтовні музично-теоретичні знання, наполегливість в освоєнні мистецьких явищ, дисциплінованість та відданість своїй справі. Дана стаття не вичерпує усіх напрямків розробки окресленої теми й може мати подальше розкриття у вивченні хорової творчості українських композиторів і диригентів ХІХ–ХХ століття, особливостей їхнього виконавського стилю.

Список використаних джерел

1. Балух Ю.Й. Львівська диригентська школа. Творчі портрети учнів академіка М.Ф.Колесси: науково-популярне видання / Ю.Й. Балух. – Львів: «Сполом», 2011. – 68 с.
2. Берегова О. Музично-виконавські школи України: етапи становлення у ХХ столітті / О. Берегова // Науковий вісник НМАУ ім.П. І.Чайковського. – 2008. – Випуск 67. – С.132–150.
3. Бурбан М. Українські хори і диригенти: монографія / Михайло Бурбан. – Дрогобич: Посвіт, 2006. – 640 с.
4. Кияновська Л. Син століття. М.Колесса в українській культурі ХХ віку. Сім новел з життя артиста / Любов Кияновська. – Львів: НТШ, 2003. – 293 с.
5. Лашенко А.П. З історії київської хорової школи / А.П. Лашенко. – Київ: Музична Україна, 2007. – 197 с.
6. Мороз Л.В. Диригентсько-хорове мистецтво Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття: Автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.01 / Л.В. Мороз; Держ. акад. керів. кадрів культури і мистец. — К., 2003. – 19 с.
7. Сторінки історії Львівської державної музичної академії імені М.В. Лисенка: до 155-річчя заснування академії / [ред. кол. І.М.Пилатюк (керівник) та ін.]. – 2-е вид., доп. – Львів: Сполом, 2008. – 352 с.

В статтє проанализированы историческое значение личности Николая Филаретовича Колесси в становлении Львовской дирижерской школы. Раскрыты сущность и функциональные особенности дирижерских школ. Обоснованы основные педагогические принципы и специфика процесса профессиональной подготовки дирижеров.

Ключевые слова: Николай Колесса, дирижерская школа, дирижерское искусство, Львовская дирижерская школа.

The article analyzes the historical significance of the figure of Nicholas Filaretovich Kolessa in the establishment of the Lviv conductor school. The essence and functional features of conductor schools are explained. The art of conducting is proved to be a specific area of musical and performing activities. The combination of individual and group forms of activity, the integration of the main types of musical performance, a concerting activity considering the listening audience, the search for unconventional ways of doing rehearsal make choral sessions one of the important component in the education of future professionals. The orientation of conductor choral art in an authorial style of interpretation of musical work has led to the increasing the number of choral methodical literature and musical periodicals, where an important place is given to the problems of choral performance: "Artistic journal", (the organ of " Singers' communities union"), "Musical journal" (the organ of the Lysenko Musical community"), journal "Bojan" (Drohobych choral community "Bojan"), "Ukrainian music", journal, which was published by "Ukrainian professional musician union". A significant achievement in the professionalization of conductor and choral art of Galicia was the publication "Conducting adviser" and several choral repertoires digests edited by F.Kolessa and Z.Lyska. The attention is also focused on the fact that the pedagogical handwriting of M.Kolessa was largely determined by the overall high culture and erudition, deep knowledge of pedagogy, psychology and the ability to use them in teaching and education. It is known that during the early educational activities the maestro preferred the "authoritarianism" with a great rigor and a demanding of precise following of instructions, and desired to do just about anything in the classroom with the students, even the smallest details. However, later over the evolution of educational views "democratic" principles took over. "One of the characteristics of his educational principles was the ease in communication, an acute instant reaction to the work of student which often promotes some improvisation in conducting classes. The basic educational principles and the specific of the process of training conductors is proved

Key words: Mykola Kolessa, conductor school, conductor art, Lviv conductor school.

УДК 37 (4777.87) «19»: 70

Розлуцька Галина Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

СУСПІЛЬНИЙ ІДЕАЛ ВЧИТЕЛЯ В ЗАКАРПАТТІ (1919-1939 РР.)

У статті розкрито суспільний ідеал вчителя в Закарпатті (1919 – 1939 рр.). Визначено, що ідеальним вважався вчитель, який був духовно досконалою особистістю, широко ерудованим високоосвіченим професіоналом та інтелігентом. Визначальною ознакою є близькість вчителя до народу, його традицій та звичаїв. Педагог має бути